

UDK 81'373.612.2

Izvorni znanstveni članak

Primljen 06.06 2004.

Prihvaćeno za tisak 23.10. 2005.

Gabrijela Buljan

Dubravko Kučanda

Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera

Filozofski fakultet

Osijek

Semantičke funkcije subjekta, teorija prototipova i metonimija

U radu se raspravlja o preslikavanju semantičkih uloga na gramatičku relaciju subjekta u svjetlu nekih spoznaja funkcionalne i kognitivne lingvistike. Autori pokazuju da je broj sintaktičkih procesa kojima je podložan subjekt to manji što se subjekt kao sintaktička kategorija udaljuje od semantičkog prototipa subjekta koji istovremeno kodira i semantičku makroulogu *actora* i pragmatičku ulogu *topica*. U radu se iznose i argumenti da mogućnost preslikavanja neke semantičke uloge na gramatičku relaciju subjekta u načelu ne ovisi o samoj semantičkoj ulozi nego o mogućnosti njezinog metonimijskog preslikavanja na gramatičku relaciju subjekta pri čemu su neka metonimijska preslikavanja iste semantičke uloge prihvatljivija od drugih metonimijskih preslikavanja.

Ključne riječi: subjekt; semantičke uloge; teorija prototipova; metonimija.

1. Uvod

Još otkad je Fillmore (1968) objavio svoj čuveni članak *The Case for Case* relevantnost tog članka odražavala se na nekoliko razina analize.¹ U početku, ali

¹ Fillmore (1968:24) je dubinske padeže definirao kao “a set of universal, presumably innate, concepts human beings are capable of making about the events that are going around them, judgements about such matters who did it, whom it happened to and what got changed” pa ga zbog toga neki autori (npr. Lee 2001) ubrajaju među preteče kognitivne lingvistike.

i znatno kasnije, neki su autori prigovarali da Fillmoreovi padeži ili nisu dovoljno konzistentni (npr. Pak 1974; Cruse 1973; Schlesinger 1989; 1992) ili da je njihov popis nepotpun (npr. Huddleston 1970) te da je listi izvornih padeža potrebno dodati nove, što je kasnije rezultiralo modifikacijom broja i definicije dubinskih padeža (Fillmore 1971; 1977). Drugi su lingvisti, prvenstveno funkcionalisti poput Dika (1978; 1989), Foley & Van Valina (1984) ili Givóna (1984) predlagali ljestvice semantičkih funkcija i točku prekida nakon koje pridruživanje sintaktičke funkcije/gramatičke relacije subjekta postaje nemoguće.² Na primjer, Dik (1978) je predložio sljedeću ljestvicu semantičkih funkcija (Semantic Function Hierarchy):

(1)		Ag	>	Go	>	Rec	>	Ben	>	Instr	>	Loc	>	Temp
	Subject	+		+		+		+		+		+		+
	Object			+		+		+		+		+		+

Ovakve ljestvice semantičkih funkcija kojima se može pridružiti određena sintaktička funkcija/gramatička relacija imale su dvostruko značenje. Prije svega one su bile implikacijske ljestvice i ako se određena sintaktička funkcija ne može priključiti semantičkoj funkciji na lijevoj strani ljestvice, onda se ne može priključiti ni nekoj drugoj funkciji na desnoj strani ljestvice. Drugo važno svojstvo ovakvih ljestvica bila je točka prekida nakon koje pridruživanje sintaktičke funkcije subjekta nekoj semantičkoj funkciji na Hijerarhiji semantičkih funkcija postaje nemoguće jer rezultira neovjerenom rečenicom. Da bi ilustrirao ovakvo gledište Dik (1978) navodi engleske rečenice u (2):

(2)		
	a. John gave the book to Peter.	AgSubj
	b. The book was given to Peter by John.	Go Subj
	c. Peter was given the book by John.	RecSubj
	d. [?] Mary was bought a car by John.	BenSubj

² I ideja da se gramatička relacija subjekta pridružuje semantičkim funkcijama na temelju hijerarhije semantičkih funkcija potječe od Fillmorea (1968:33): "If there is an A, it becomes the subject, otherwise, if there is an I, it becomes the subject, otherwise, the subject is O." Ovu je tvrdnju Fillmore (1968) ilustrirao primjerima poput (i)- (iii):

- (i) John opened the door with the key.
- (ii) The key opened the door.
- (iii) The door opened.

e. *This knife was cut the salami with by John.	InstrSubj
f. *This room was signed the contract in.	LocSubj
g. *Three o'clock was given the book at.	TempSubj

Iz gornjih primjera proizlazi da pridruživanje sintaktičke funkcije/gramatičke relacije subjekta nekoj semantičkoj funkciji koja se na ljestvici semantičkih funkcija nalazi ispod semantičke funkcije beneficijar daje u engleskom neovjeren rezultat unatoč dobro poznatim primjerima kao što su *My car burst a tyre* ili *This lake forbids motor boats* u kojima je subjektivizirana semantička uloga lokativ.

Predstavnici trećeg pravca su kontrastivisti koji su smatrali da se razlike u pridruživanju sintaktičkih funkcija/gramatičkih relacija subjekta i objekta semantičkim funkcijama mogu u kontrastivnoj analizi opisati i bez eksplicitne definicije semantičkih uloga/funkcija/tematskih uloga (θ -uloga) (npr. Hawkins 1981; 1986; Kučanda 1998).³

Prvi pokušaj univerzalne karakterizacije subjekta predstavlja poznati Keenanov članak iz 1976. u kojem on navodi tridesetak morfosintaktičkih, semantičkih i pragmatičkih svojstava koja karakteriziraju subjekt. Mnogi kritičari spomenutog članka (npr. Johnson 1977) zanemarili su činjenicu da svojstva koja navodi Keenan (1976) nisu aristotelijanske kategorije (nužna i/ili dovoljna svojstva) nego je to skup svojstava koja karakteriziraju tipični subjekt, tj. neki subjekti mogu imati veći ili manji broj tih svojstava pa su shodno tome tipičniji ili manje tipični subjekti.⁴

Kombinirajući kriterije tranzitivnosti koje navode Lakoff (1977) i Hopper and Thompson (1980), Taylor (1995) je napravio listu od 11 kriterija koji karakteriziraju prototipnu tranzitivnu rečenicu. Od tih 11 kriterija, prototipni subjekt (semantički agens/pragmatički *topic*) ima značajnu ulogu u sedam:

---

³ "One can compare semantically equivalent (or near-equivalent) predicates in the two languages, and ask whether some argument, A, can be mapped onto the subject relation in one or the other language, without necessarily having to resolve the issue whether A is a semantic 'benefactive', 'dative', or 'experiencer'." (Hawkins 1986: 62).

⁴ "Note further, that on this type of definition, subjects of certain sentences, and more generally of certain sentence types, will be more subject-like than the subjects of others. The reason is that they will exhibit more of the complement of properties which characterize b-subjects in general. Thus the subjecthood of an NP (in a sentence) is a matter of degree." Keenan 1976: 307).

- a. The construction describes events involving two, and only two participants, encoded by the subject and direct object NPs respectively.
- b. The two participants are highly individuated, i.e. they are discrete, specific entities (from this it follows that both the NPs in the construction have specific reference) distinct both from each other, and from the background environment.
- c. The event is initiated by the referent of the subject NP, i.e. by the agent. Responsibility for the event thus lies exclusively with the agent. Furthermore, the subject NP is the sentence topic; the subject is what the sentence is about.
- d. The agent acts consciously and volitionally, and thus controls the event. Since consciousness and volition are typically human attributes, it follows that the agent is typically a human being.
- e. The agent's action on the patient usually involves direct physical contact, and the effect on patient is immediate.
- f. The event has a causative component – the agent's action causes the patient to undergo a change.
- g. Typically, agent and patient are not only clearly differentiated entities, often they also stand in an adversative relationship.

Rečenica (3) je primjer u kojoj subjekt ima sva svojstva prototipnog subjekta (naravno i ove su rečenice izvan konteksta potencijalno višeznačne jer moguća je i interpretacija prema kojoj se Ivan okliznuo, pao i prilikom pada razbio prozor):

- (3) a. John broke the window.
- b. Ivan je razbio prozor.

U ovom radu želimo pokazati da pridruživanje gramatičke relacije subjekta nekoj semantičkoj ulozi ne ovisi toliko o semantičkoj ulozi koliko o udaljenosti od semantičkog prototipa subjekta.

2. Diskusija

Svako odstupanje od prototipnosti povlači za sobom posljedice na morfosintaktičkom planu, bilo u načinu kodiranja bilo u nemogućnosti sintaktičke manipulacije takvim manje tipičnim subjektom. Na primjer, prema kriterijima **c.** i **d.** subjekt/agens (odnosno referent subjekta) djeluje svjesno i svojom voljom. Agens može, međutim, djelovati i bez vlastite volje. Na primjer, iz engleske rečenice:

(4) I've dropped my handkerchief.

nije vidljivo radi li se o namjernoj ili nenamjernoj radnji. Jezici poput hrvatskog i njemačkog tu razliku kodiraju na taj način da namjernog i nenamjernog agensa izriču različitim padežima. Nenamjerni agens izriče se dativom:

- (5) a. Ispala mi je maramica.
b. Mir ist mein Taschentuch gefallen.

Iako se dativi u gornjim rečenicama u tradicijskim opisima ne smatraju subjektima, oni su po svojoj semantici bliži prototipnom agensu nego posvojnom dativu u koji se često ubrajaju. Da se tu ne radi o dativu posvojnosti lako se može pokazati malom parafrazom rečenice (5). Kad bi dativ doista izricao posvojnost onda bi u rečenici *Ispala ti je moja maramica* posvojnost bila izrečena dvaput, što je u suprotnosti s načelom ekonomije u jeziku. S druge strane, imenica *maramica* kodirana je pomoću nominativa, padeža subjekta, a određuje i sročnost (*Ispale su mi maramice*), što je još jedno morfosintaktičko obilježje subjekta. No ako se promatra semantika te rečenice, vidljivo je da je imenica *maramica* aficirani predmet, odnosno da ima semantičku ulogu pacijensa. Subjektivizacija pacijensa iz pragmatičkih razloga nije neuobičajena pojava, ali je tada ta činjenica u hrvatskom (ili drugim jezicima) najčešće kodirana u rečenici bilo pomoću pasivne morfologije bilo pomoću čestice *se* ili njezinog ekvivalenta (vidi Givón 1981; Keenan 1985; Shibatani 1985; Kučanda 1987, 1998). U ovom primjeru rečenica je kodirana na isti način kao i aktivna tranzitivna rečenica sa subjektom u nominativu (*Ispustio si maramicu*). Iz dosadašnje analize vidljivo je da i imenica kodirana pomoću dativa i imenica kodirana pomoću nominativa imaju neka subjektiva svojstva, ali da nijedna nije prototipni subjekt. Kao što je već rečeno, Taylor (1995) smatra da je subjekt u rečenici istovremeno i *topic*,⁵ odnosno 'ono o čemu se u rečenici govori'. Ako je imenica *maramica* u rečenici (5) subjekt, onda rečenica prvenstveno govori o maramici, što je suprotno našoj intuiciji. Čini nam se da rečenica prvenstveno govori o onome komu se nešto dogodilo, odnosno ovdje dativ ima donekle i ulogu doživljača, tj. referentima dativa i nominativa mogli bismo dodijeliti makro semantičke uloge koje predlažu Foley i Van Valin (1984): *actor* (u konkretnom slučaju dativ) i *undergoer* (nominativ).

Tvrđnja da je u rečenici *Ispala mi je maramica* referent dativa *topic* u skladu je i s onim što Givón (1984: 159) obično naziva *Topicality Scale*:

⁵ Vidi i Comrie (1981); Shibatani (1991).

(6) *Degree of referentiality/topicality*

Pronoun > definite NP > indefinite NP

Degree of individuation

Singular > plural

*Degree of egocentricity*1st person > 2nd person > 3rd person⁶

Iz ovoga što smo do sada rekli proizlazi da i nominalni izraz u dativu i NP u nominativu imaju neka svojstva subjekta, ali su ona različito raspoređena. NP u dativu ima semantička i pragmatička obilježja subjekta dok NP u nominativu ima morfosintaktička obilježja. Na primjer, u hrvatskom je antecedent anafore *svoj* subjekt ili onaj nominalni izraz koji se svojim semantičko-pragmatičkim, ali ne nužno i sintaktičkim obilježjima, približava prototipu subjekta. Zato je vjerojatno rečenica ^{??}*Ispala mi je svoja maramica* manje prihvatljiva od rečenice *Meni se ne ide svojoj kući* iako obje rečenice sadrže takozvani logički subjekt u dativu. Dapače, rečenice s dativom trećeg lica čine se prihvatljivijima (usmeno priopćenje – Branko Kuna) što samo potvrđuje da je jedan od čimbenika pri ocjeni prihvatljivosti takvih atipičnih subjekata/agensa i ljestvica egocentričnosti.

Budući da u hrvatskom subjekt sudjeluje u manjem broju sintaktičkih procesa nego u engleskom (vidi Kučanda, 1998), vratit ćemo se rečenici (4) (*I've dropped my handkerchief*) da pokažemo kako se razlika između namjernog agensa i nenamjernog agensa reflektira na sintaktičkom planu. Iako nije formalno kodirana pomoću različitih padeža, ova se razlika lako može pokazati dodavanjem adverbja kao što su *deliberately* za namjernog agensa ili *incidentally* za nenamjernog agensa:

(7) a. *Ive deliberately dropped my handkerchief.*b. *I've incidentally dropped my handkerchief.*

Jedan je od važnih pokazatelja subjektivnosti nekog nominalnog izraza u engleskom tzv. podizanje subjekta (*Subject Raising*) jer se njime samo subjekt može 'podići' iz zavisne u glavnu rečenicu kao u (8):⁷

⁶ Do zaključka da egocentričnost igra važnu ulogu pri topikalizaciji došao je i Havers (1911) analizirajući tzv. *Dativus sympatheticus* (vidi i Bally, 1926).

⁷ Uporaba pojma *podizanje subjekta* ne znači prihvaćanje ideje da je jedna rečenica izvedena iz druge, osnovnije rečenice. Ovaj pojam iz praktičnih razloga upotrebljavaju i funkcionalisti

- (8) a. We believed that John killed the detective.
b. We believed John to have killed the detective.
c. *We believed the detective John to have killed.

Da bi se objekt zavisne rečenice mogao ‘podići’ u položaj objekta u glavnoj rečenici, prvo se mora pasivizacijom dovesti u položaj subjekta zavisne rečenice:

- (9) a. We believe that the detective was killed by John.
b. We believe the detective to have been killed by John.

Kako bismo provjerili našu hipotezu da će namjerni agens rezultirati ovjerenim rečenicama nakon ‘podizanja’, a da će nenamjerni agens u manjoj mjeri pokazivati ovo svojstvo subjekta, našem američkom informantu, lektorici Sari Buckingham, ponudili smo nekoliko različitih rečenica i ona je sustavno obilježavala rečenice s ‘podignutim’ nenamjernim agensom kao neovjerene:

- (10) a. We believe John to have killed his wife.
b. We believe John to have deliberately dropped his handkerchief
c. *We believe John to have incidentally spilt the milk.
- (11) a. We expect the doctor to examine Bill.
b. ?We expect Bill to deliberately drop the handkerchief.
c. *We expect Bill to incidentally drop the handkerchief.⁸

(npr., Dik 1979) i kognitivisti (npr., Lee, 2001:78ff), iako i jedni i drugi negiraju razliku između dubinske i površinske strukture.

⁸ Sumnju da se svaki subjekt zavisne rečenice bez obzira na njegovu semantiku, može ‘podići’ na razinu glavne rečenice izrazila je još davno Borkin (1984: 45): “Not just any NP can be felicitously raised to object position, and the restrictions on what kind of NP may be raised are often reminiscent of restrictions on what kind of prepositional phrase can be raised (for those speakers who allow raising of prepositional phrases). That is, these restrictions seem to all be in some way related to the referring nature of the NP involved.” Na primjer, Borkin (1984: 79) smatra rečenice (i) i (ii) marginalno ovjerenima

- (i) ?When I looked at the files, I found her to be Mexican.
(ii) ?Our latest evidence indicates Harry to be a plumber in L.A.

Drugi test koji smo primijenili bila je uporaba infinitivnih rečenica s izostavljenim agensom kao dopuna glagolima kao što su *tell* i *say*. Opet se potvrdila naša pretpostavka da će rečenice s nenamjernim agensom biti neovjerene:

- (12) a. We told the doctor to examine Bill.
 b. We told Bill to deliberately drop the handkerchief.
 c. *We told Bill to incidentally drop the handkerchief.
- (13) a. We asked Bill to deliberately leave the room.
 b. *We asked Bill to incidentally leave the room.

Još od Fillmorea (1968) diskusije o odnosu dubinskih padeža (semantičkih uloga/funkcija, θ -uloga) i gramatičkih relacija svodile su se na tri ključna pitanja:

- a. Koji se ‘dubinski padeži’ mogu preslikati na gramatičku relaciju/sintaktičku funkciju subjekta ili objekta kao elemenata površinske strukture?
- b. Radi li se pri preslikavanju semantičkih na sintaktičke funkcije o agentivizaciji subjekta ili o subjektivizaciji agensa?
- c. Koji su sintaktički korelati preslikavanja ‘dubinske’ u ‘površinsku’ strukturu; npr., ako su rečenice *Peter solved the problem and so did John* i *Peter solved the problem and so did the computer* ovjerene, znači li to onda da je i imenski izraz *the computer* agens jer se može koordinirati s tipičnim agensom?

Za ovu je diskusiju najrelevantnije pitanje pod **b.**: naime, iako velik broj autora smatra da se tu radi o mogućnosti ili nemogućnosti subjektivizacije neke semantičke uloge (npr., Dik 1978, 1989; Hawkins 1986; Kučanda 1998), neki pak autori (npr., Schlesinger 1989, 1992) smatraju da je primjerenije govoriti o agentivizaciji instrumenta ili doživljača,⁹ što otvara pitanje Sapir-Whorfove hipoteze u koju ovdje ne želimo ulaziti.

I sam Schlesinger (1989) priznaje da i semantičke uloge, poput gramatičkih relacija, mogu biti manje ili više udaljene od prototipa: “It appears therefore that

⁹ “Verbs may differ in the degree of deliberation and intentionality implied by them and this difference may affect the possibility of *agentivization* of the instrument.” (istakli autori, Schlesinger 1989: 195).

Agent is a cluster concept (in the sense that the subject is, according to Keenan (1976); in other words a concept that is not defined by a set of necessary and sufficient features.” (Schlesinger 1989: 207).

Umjesto da se promatra isključivo kao proces gramatikalizacije neke semantičke uloge ili semantizacije neke gramatičke relacije, odnos između gramatičkih relacija i semantičkih uloga može se promatrati i kao proces metonimizacije semantičkih uloga (vidi Taylor 1995; Kučanda 2004). Činjenica da je semantička uloga instrument subjektivizirana u rečenicama koje navodi Schlesinger (1989), kao npr. u (14-16):

- (14) The stick hit the horse.
- (15) The axe cut the wood.
- (16) The piper plane sprayed the field.¹⁰

može se protumačiti i na sljedeći način: “A relation of metonymy between an agent and the instrument he uses to affect the patient similarly sanctions the use of an instrument in subject position.” (Taylor 1995: 214). Taylor (1995), dakle, ne smatra da subjektivizacija neke semantičke uloge dovodi do promjene semantike nominalnog izraza, što je vidljivo i iz njegovog komentara rečenice (17):

- (17) This hotel forbids dogs.

Also unproblematic, in English, are sentences with the names of institutions as subjects. In such cases we can say that the name of the institution is being used metonymically for the human agent who holds an important position in the institution. (ibid.).

Ako su subjekti u (14–16) doista agensi, onda bi morali biti i adresati imperativa, tj. imati svojstva tipičnog subjekta/agensa. Payne (1982: 90) kaže:

---

¹⁰ Napominjemo da *used to* test koji povremeno koristi Schlesinger (1989) kako bi pokazao da je neki nominalni izraz instrument nije pouzdan test u rečenicama poput (i') i (ii'), kao što pokazuje njihova parafraza s *with + NP* jer se *with + NP* ne može u njima shvatiti kao instrument:

- (i) They used fraternity boys to get the building painted.
- (i') *They painted the building with fraternity boys.
- (ii) Nixon used Agnew to promote his own views.
- (ii') *Nixon promoted his own views with Agnew.

It would be illogical to address an imperative to a participant which did not, at least potentially, have AGENT status with regard to the action being communicated. It is also hard to imagine an imperative in which the addressee were not the central participant in the event.

Drugi su lingvisti pridavali činjenici da je subjekt adresat imperativa toliki značaj da su to svojstvo proglašavali univerzalnim definirajućim svojstvom subjekta,¹¹ iako subjekt može biti adresat imperativa samo kad kodira i semantičku funkciju agensa s visokim stupnjem prototipnosti. Na primjer, rečenica *Be dead!* potpuno je neprihvatljiva izvan konteksta, ali ako se promatra u kontekstu uputa redatelja glumcu, onda se može shvatiti (odnosno implicira) nešto poput *U sljedećoj sceni glumi dvije minute da si mrtav*, pri čemu se semantička uloga doživljač metonimijski projicira na semantičku ulogu agensa, odnosno makro ulogu *actor*.¹²

Razmotrimo na kraju još jednom mogućnost subjektivizacije, ili kako kaže Schlesinger (1989), agentivizacije instrumenta. Taylor (1995), na primjer, kaže kako je u njemačkom rečenica:

(18) [?]Der Schlüssel öffnet die Tür.

‘The key opened the door.’

marginalno ovjerena, dok engleski ekvivalent iste rečenice prihvaća kao potpuno ovjeren, s time da za razliku od Schlesingera (1989) govori o metonimizaciji, a ne o agentivizaciji instrumenta. I hrvatski ekvivalent iste rečenice (^{??}*Ključ je otvorio vrata.*) čini nam se marginalno prihvatljivim. Međutim, rečenica (19):

(19) Ovaj ključ otvara sva vrata.

¹¹ “The category of subject, defined in this way, does have universal validity, and certain universal syntactic phenomena follow from it. An imperative sentence, for instance, involves the speaker requesting the addressee to DO something; in every language an imperative must, in the deep structure, have an underlying second person S or A NP. A further example involves jussive constructions, complex sentences that have a main clause involving a verb like *tell* or *order* e.g. *I told him to return*, *She ordered me to eat up the meat*. Here the object of the main clause must be, at the level of deep structure, coreferential with the S or A NP in the subordinate clause. The subordinate clause describes an instruction that has been given to someone to do something – plainly this participant must be agent, and thus subject, for the subordinate clause.” (Dixon 1980: 440).

¹² U ovom radu koristimo se sljedećom definicijom metonimije: “Metonymy is a cognitive process in which one conceptual entity, the vehicle, provides mental access to another conceptual entity, the target, within the same idealized cognitive model.” (Radden i Kövecses 1999: 21).

daleko je prihvatljivija jer se u toj rečenici govori o referencijalnom izrazu kojem se doista pripisuje određena svojstva agentivnosti uz istovremenu topikalizaciju, a u ovom slučaju i tipično morfološko kodiranje (padež, kongruencija). Govoreći o rečenicama kao što su (20–22):

(20) American cars handle like oil tankers.

(21) His latest book sells like hot cakes.

(22) This door won't open.

Van Oosten (1977) i O'Grady (1980) kažu da su one moguće upravo zato što se u njima subjektu pripisuju određeni stupanj agentivnosti (referent subjekta ima takva svojstva da se približava semantičkom prototipu subjekta).¹³ U našoj interpretaciji to znači da su neka svojstva takvog subjekta dovoljno blizu prototipu subjekta da omoguće metonimijsko preslikavanje s neke semantičke uloge niže na ljestvici prototipnosti na gramatičku relaciju subjekta. Na kraju, gotovo je nepotrebno reći da takvi netipični subjekti nemaju sintaktičko ponašanje tipičnih subjekata.

(23) ??* We believe American cars to handle like oil tankers.

(24) ??* He expected the tent to up in his back yard.

To, međutim, ne znači da se nijedna od semantičkih funkcija koje se nalaze nisko na ljestvici u (1) ne može kodirati kao subjekt zato što su njihovi prijevodni ekvivalenti neprihvatljivi u hrvatskom (npr. *This tent sleeps four* ne može kao prijevodni ekvivalent imati rečenicu *Ovaj šator spava četvero*). Ako takve rečenice promatramo kao metonimije tipa MJESTO-UMJESTO-INSTITUCIJE, onda postaje jasno zašto su rečenice (25) i (26):

(25) Pantovčak još nije reagirao na najnovije optužbe Haaga.

(26) Banski dvori još nisu izdali službeno priopćenje.

potpuno uobičajene i prihvatljive iako je u njima subjektivizirana semantička uloga lokativa. Ovi primjeri ukazuju na to da subjektivizacija neke semantičke uloge ne ovisi toliko o samoj semantičkoj ulozi koliko o mogućnosti metonimijskih preslikavanja, odnosno ovdje ostavljamo otvoreno pitanje zašto su metonimije tipa MJESTO-UMJESTO-INSTITUCIJE (*Pantovčak za sada šuti*) često prihvatljivije od metonimija SPREMNİK-UMJESTO-SADRŽAJA (**Ovaj šator spava četvero*) iako ni ove nisu isključene (npr. *Popio si već cijelu bocu*).

¹³ "... properties of the patient bear the responsibility for the occurrence of the action of the verb." (Van Oosten 1977: 461).

3. Zaključak

U ovom radu pokušali smo pokazati dvije stvari: (i) sintaktičko ponašanje subjekta nije neovisno o njegovoj semantici. Što je subjekt kao morfosintaktička kategorija bliži semantičkom/pragmatičkom prototipu subjekta to pokazuje više morfosintaktičkih karakteristika prototipnog subjekta; (ii) semantičke uloge (npr. lokativ ili instrument) nisu same po sebi dovoljne da bi spriječile preslikavanje neke semantičke uloge na gramatičku relaciju subjekta jer pri tome značajnu ulogu igraju i tipovi metonimijskih preslikavanja, pri čemu su neke metonimije prihvatljivije od drugih metonimija, npr. metonimije tipa MJESTO-UMJESTO-INSTITUCIJE (*Pantovčak za sada šuti*) prihvatljivije su od metonimija MJESTO-UMJESTO-ODGOVORNE OSOBE (uspredi *This lake forbids motor boats* i **Ovo jezero zabranjuje motorne čamce*). Uzroci ovih razlika svakako zaslužuju daljnja istraživanja, no inicijalna pretpostavka mogla bi biti da je metaforičko/metonimijsko preslikavanje NEŽIVO-UMJESTO-ŽIVOG češće u engleskom zbog većeg stupnja gramatikalizacije subjekta u engleskom, odnosno većeg stupnja korelacije agens/topic.

Literatura

- Bally, Charles (1926). L'expression des idées de sphere personnelle et de solidarité dans les langues indoeuropéenes. *Festschrift Louis Gauchat*. 68-78. Aarau.
- Borkin, Ann (1984). *Problems in Form and Function*. Norwood - New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Comrie, Bernard (1981). *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Cruse, David A. (1973). Some thoughts on agentivity. *Journal of Linguistics* 9: 11-23.
- Dik, Simon C. (1978). *Functional Grammar*. Amsterdam: North Holland.
- Dik, Simon C. (1979). Raising in a Functional Grammar. *Lingua* 47: 119-140.
- Dik, Simon C. (1989). *The Theory of Functional Grammar. Part I. The structure of the Clause*. Dordrecht: Foris Publications.
- Dixon, R.M.W. (1980). *The Languages of Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fillmore, Charles J. (1968). The case for case. Bach, Emmon, Richard Harms, eds. *Universals in Linguistic Theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1-88

- Fillmore, Charles J. (1971). Types of lexical information. Steinberg, Danny D., Leon A. Jakobovits, eds. *Semantics. An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics and Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 370-392.
- Fillmore, Charles J. (1977). The case for case reopened. Cole, Peter, Jerrold Sadock, eds. *Grammatical Relations. (Syntax and Semantics 8)*. New York: Academic Press, 59-82.
- Foley, William, A., Robert D. Van Valin (1984). *Functional Syntax and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Givón, Talmy (1981). Typology and functional domains. *Studies in Language* 5: 163-193.
- Givón, Talmy (1984). *Syntax. A Functional Typological Introduction. Vol. I*. Amsterdam: John Benjamins.
- Havers, Wilhelm (1911). *Untersuchungen zur Kasussyntax der indogermanischen Sprachen*. Straßburg: Verlag von Karl J. Trübner.
- Hawkins, John A. (1981). The semantic diversity of basic grammatical relations in English and German. *Linguistische Berichte* 75: 1-25.
- Hawkins, John A. (1986). *A Comparative Typology of English and German. Unifying the Contrasts*. London: Croom Helm.
- Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson (1980). Transitivity in grammar and discourse. *Language* 56: 251-299.
- Huddleston, Rodney (1970). Some remarks on case-grammar. *Linguistic Inquiry* 1: 501-511.
- Johnson, David E. (1977). On Keenan's definition of 'subject of'. *Linguistic Inquiry* 8: 673-692.
- Keenan, Eward L. (1976). Towards a universal definition of subject. Li, Charles, ed. *Subject and Topic*. New York: Academic Press, 303-333.
- Keenan, Eward L. (1985). Passive in the world's languages. Shopen, Timothy, ed. *Language Typology and Syntactic Description I. Clause Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 243-281.
- Kučanda, Dubravko (1987). 'True' reflexives and pseudo-reflexives with particular reference to Serbo-Croatian. van der Auwera, Johan, Louis Goossens, eds. *Ins and Outs of the Predication*. Dordrecht: Foris Publications, 77-92.
- Kučanda, Dubravko (1998). Rečenični subjekt u engleskom i hrvatskom. Neobjavljena doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu.
- Kučanda, Dubravko (2004). Syntactic functions, semantic roles and metonymy. Kučanda, Dubravko, Mario Brdar, Boris Berić, eds. *Teaching English for Life. Studies to Honour Professor Elvira Petrović on the Occasion of Her Seventieth Birthday*. Osijek: Filozofski fakultet, 331-346.
- Lakoff, George (1977). Linguistic Gestalts. *CLS* 13: 236-287.
- Lee, David (2001). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Oxford: Oxford university Press.
- O'Grady, William D. (1980). The derived intransitive construction in English. *Lingua* 52: 57-72.
- Pak, Ty (1974). Absurdities in Fillmore's Case Grammar. *Studia Linguistica* 28: 19-50.

- Payne, Thomas E. (1982). Role and reference related subject properties in Yup'ik Eskimo. *Studies in Language* 6: 75-106.
- Radden, Günter, Zoltán Kövecses (1999). Toward a Theory of Metonymy. Panther, Klaus-Uwe, Günter Radden, eds. *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam: John Benjamins, 17-59.
- Schlesinger, Izchak M. (1989). Instruments as agents. *Journal of Linguistics* 25: 189-210.
- Schlesinger, Izchak M. (1992). The Experiencer as an agent. *Journal of Memory and Language* 31: 315-332.
- Shibatani, Masayoshi (1985). Passives and related constructions: a prototype analysis. *Language* 61: 821-848.
- Shibatani, Masayoshi (1991). Grammaticization of Topic into Subject. Traugot, Elizabeth Closs, Bernd Heine, eds. *Approaches to Grammaticalization. Volume II*. Amsterdam: John Benjamins, 93-133.
- Taylor, John R. (1995). *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Oosten, Jeanne (1977). Subject and agenthood in English. *CLS* 13: 459-471.

Adresa autora:

Odsjek za anglistiku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
gbuljan@ffos.hr
dubravko.kucanda@os.t-com.hr

**SEMANTIC FUNCTIONS OF SUBJECT,
PROTOTYPE THEORY AND METONYMY**

This paper has argued that morphological and syntactic properties of subjects decrease as subjects deviate from the prototypical subject, which simultaneously encodes the semantic function Agent and the pragmatic function topic. On the other hand, the paper also argues that the mapping of a particular semantic role/function is not independent of the type of metonymic mapping, as is evident from the acceptability of some metonymic mappings (LOCATION-FOR-INSTITUTION vs. LOCATION-FOR-RESPONSIBLE PERSON(S)). The initial hypo-

---

thesis is that such discrepancies between English and Croatian are an instantiation of a more general metaphorical/metonymic difference: INANIMATE-FOR-ANIMATE.

Key words: subject; semantic roles; prototype theory; metonymy.